

3. Фізичне виховання як складова частина системи середньої освіти Польщі

3.1. Загальні особливості системи освіти в Польщі

Понад 90% дітей у Польщі навчаються в державних середніх школах. Фінансування здійснюється здебільшого за рахунок державних коштів. Відповідно до Закону про систему освіти школи поділяються на громадські (публічні), які пропонують безкоштовну освіту згідно з державним навчальним планом, і недержавні.

Недержавні школи поділяються на соціальні, релігійні та приватні. Недержавні школи можуть використовувати в навчальному процесі власні програми навчання. Фінансуються такі школи переважно з внесків батьків. Іншими джерелами можуть бути кошти приватних організацій та фондів. Дипломи, які видають недержавні школи, визнаються на подальших етапах навчання.

З 2006 року в Польщі діють два міністерства: Міністерство освіти та Міністерство науки та вищої освіти. Міністерство освіти опікується усією освітньою системою за винятком вищої освіти, яку курує Міністерство науки та вищої освіти.

Першим рівнем системи освіти в Польщі є дошкільна освіта. Дошкільна освіта починається від 3-х років. Вона є добровільною, рішення про це приймають батьки. У 6-річному віці, а з 2012 року в 5-річному віці всі діти закінчують так звану передшкільну філію (предшколе) при дошкільних установах, у якій вони проходять початкову підготовку до навчання в школі.

Обов'язкове (від 6 років до 16) навчання триває десять років і охоплює рік обов'язкової дошкільної освіти, шість років початкової школи та три роки гімназії.

Початкова школа (Szkoła Podstawowa) – 6 класів, загальнообов'язкова. Початкова школа Польщі складається з двох етапів навчання. Перший етап охоплює 1–3 класи. Навчання проводиться у вигляді інтегрованого навчання. Однак уроки фізичної культури не об'єднують із жодним іншим предметом, а викладають як окрему навчальну дисципліну. Цей етап навчання передбачає чотири уроки фізичної

культури на тиждень та два гурткових заняття. Традиційно це гуртки з плавання. Але, якщо матеріально-технічна база навчального закладу не дозволяє впроваджувати плавання, то за бажанням батьків визначається зміст гурткової роботи. Уроки фізичної культури зазвичай проводять учителі початкових класів.

Другий період навчання в початковій школі Польщі охоплює навчання у 4–6 класах. У цей період ведеться предметне навчання. Кожний предмет викладає фахівець. Уроки фізичної культури проводять тричі на тиждень згідно з розкладом та 2 заняття в позаурочний час.

Гімназія (Gimnazium) – 3 класи. Фізично школа і гімназія можуть бути в одній будівлі, і учень усі 10 років ходить в одну школу, змінивши лише статус з «школяра» на «гімназиста». Після закінчення гімназії учні можуть навчатися в ліцеї або в школі заводовій (на зразок навчальних закладів профтехосвіти)

Ліцей (Liceum) – 3 роки. Лише після закінчення ліцею можна поступити до вищого навчального закладу.

Після закінчення середньої школи учні можуть скласти матуральні іспити й за умови успішного складання отримати атестат зрілості (матуру), або як ще його називають «swiadectwo dojrzalosci» (свідоцтво зрілості).

Навчання є безкоштовним для всіх учнів. Єдиним критерієм прийняття до школи є вік.

3.2. Особливості шкільного фізичного виховання

Початок процесу змін у шкільному фізичному вихованні поклали ще у 1996 році, коли парламент Польщі прийняв Закон про фізичну культуру, який передбачав поступове збільшення уроків з фізичного виховання (до п'яти на тиждень) у всіх типах шкіл. У розкладі уроків передбачають 3 години для фізичного виховання, а 2 години, які є також обов'язковими, проводять з учнями у позаурочний час (друга половина навчального дня). Зміст цих занять залежить від можливостей спортивної бази школи, географічних та кліматичних умов даного регіону, інтересів учнів, професійної підготовленості вчителя фізичного виховання.

Сільські основні школи лише на 30 % обладнані спортивними заходами та 85 % з них мають фізкультурні майданчики. У міських школах ситуація дещо краща, понад 80 % мають спортивні зали, а близько 90 % – фізкультурні майданчики.

Найпопулярніші види спорту серед дівчат:

1. Спортивні ігри (баскетбол, волейбол, гандбол, настільний теніс) – 51 %;
2. Туризм – 27 %;
3. Водні види спорту (плавання, веслування на байдарці) – 22 %.

Найпопулярніші види спорту серед хлопців:

1. Футбол – 55 % (56 % у 2005 році);
2. Спортивні ігри (баскетбол, волейбол, гандбол) – 29 % (20 %);
3. Водні види спорту (плавання та веслування на байдарках) – 16 % (24 %).

Упродовж навчання вчителі фізичної культури контролюють те, як учні ведуть «Спортивний щоденник учня», де вони фіксують свої результати, очікування, кількість відвіданих занять та ін.

Школа повинна забезпечити проведення уроків фізичного виховання обсягом 3 години на тиждень.

Уроки фізичного виховання повинні проводитись у спортивному залі, у спеціально обладнаному приміщенні, що замінює зал, або на шкільному спортивному майданчику. Особливо рекомендованими є рухові заняття на свіжому повітрі.

Передбачено також одну або дві години з класно-навчальних занять для проведення фізичної культури у формі, яку обрали самі учні. Такі заняття називають альтернативними формами фізичної культури. Ці години можуть реалізуватися у формі спортивних занять, занять корекційно-оздоровчих, танцювальних або занять з активного туризму.

За даними спеціального моніторингу, проведеного за підсумками 2009/2010 навчального року, 57 % занять з фізичного виховання відбуваються в класно-навчальній формі, 47 % занять з фізичного виховання відбуваються в інших формах, передбачених навчальною програмою. Серед них найпопулярнішими є спортивні заняття (44 %), рекреаційно-оздоровчі (29 %), танцювальні заняття (16 %), активний туризм (11 %).

3.3. Аналіз змісту шкільних програм з фізичного виховання

Завдання програми з фізичного виховання початкових шкіл Польщі:

- фізичне виховання має приносити учням задоволення та можливість фізично розвиватися;
- шкільна фізична активність повинна переростати в самостійні заняття спортом після закінчення школи;
- необхідно створювати учням умови для розвитку вміння оцінювати власні досягнення і очікування;
- при оцінюванні варто враховувати не так отриманий результат, як власні досягнення учнів;
- важливим є зв'язок рухової діяльності зі здоров'ям людини.

Освітні завдання передбачають таке:

- вироблення вміння брати участь в індивідуальних і колективних видах спорту;
- формування навичок здорового способу життя;
- розвиток умінь;
- гармонійний розвиток психофізичного стану школярів;
- розвиток відповідальності за власне здоров'я.

У програма з фізичного виховання у Польщі для початкових шкіл (4–6 класи) передбачено такі види рухової активності:

- командні ігри;
- легка атлетика;
- активне дозвілля на природі;
- корекційна гімнастика;
- гімнастика;
- плавання;
- аеробіка – танцювальні вправи, ритміка;
- рекреаційно-спортивні заняття;
- рухливі ігри та забави;
- піші та велосипедні мандрівки;
- відновлювальні заходи, йога, стретчинг.

Основна мета реалізації програми з фізичного виховання – розв'язання оздоровчих завдань. Здоров'я в програмі визначається

як рівновага фізичних, психічних і суспільних можливостей, а також як використання значною мірою потенціалу розвитку.

Програма трактує фізичну активність і натренованість як позитивні характеристики здоров'я. Тому концепція тренуваності, спрямована на здоров'я, повинна виражатися в програмах навчання і критеріях оцінювання з фізкультури.

Зміст фізичної культури у новій програмі містить п'ять тематичних блоків:

- визначення рівня фізичного розвитку, підготовленості і фізичної активності;
- оздоровчий тренінг;
- безпека фізичної активності й особиста гігієна;
- спорт;
- оздоровча освіта.

Згідно з розпорядженням міністра освіти від 9 серпня 2011р., реалізація обов'язкових занять з фізкультури може відбуватися в різних формах, однак у програмі обов'язково треба передбачати години для занять оздоровчого спрямування.

Використання програми в конкретній школі погоджує директор школи за пропозицією вчителя. Під час затвердження програми навчання також варто враховуватися побажання учнів.

Спосіб встановлення оцінювання з фізичної культури визначений розпорядженням міністра національної освіти від 30 квітня 2007 р. Згідно з цим розпорядженням, учитель, який виставляє оцінку з фізкультури, зобов'язаний ураховувати наполегливість учня на занятті. Це розпорядження спрямовує критерії оцінок з фізкультури на виконання мотивувальної функції оцінювання. Отже, система оцінювання повинна бути спрямована насамперед на залучення учня до систематичних занять.

Критерії оцінювання в цій сфері такі: підготовка учня до занять, активна участь в обов'язкових заняттях, взаємодія з іншими учнями, дотримання відповідних принципів і правил. Окрім того, учитель, оцінюючи учня, повинен ураховувати його участь у необов'язкових спортивних заняттях, рекреаційних і туристичних заходах.

Важливою сферою оцінки з фізичної культури є оцінювання рухових вмінь, які в польській програмі визначаються також як техніка руху або спортивна техніка.

На оцінку з фізичної культури можуть впливати також володіння навичками суддівства, обізнаність з принципами страхування і самострахування, знання правил безпеки, знання вправ, пов'язаних з утриманням правильної постави, а також уміння визначати власну підготовленість.

Незважаючи на те, що підвищення рівня фізичної підготовленості є одним з головних завдань програми, вихідний рівень фізичної підготовленості не може бути основним фактором у виставленні оцінки. Учитель насамперед повинен зважати на динаміку прогресу конкретного учня в цьому напрямі.

Міністерство національної освіти Польщі визначило базовий мінімум з предмету «Фізичне виховання», до якого можна додавати частину навчального матеріалу (шкільний компонент), яку opracує сам учитель під час укладання так званої «авторської частини програми». Міністерство національної освіти щороку пропонує 6–8 програм педагогів-новаторів з різних регіонів Польщі. Вони видаються великим накладом і доступні кожному вчителю, тому він може обрати для себе будь-яку з програм.

Учитель фізичного виховання має змогу застосувати власну технологію педагогічної діяльності під час проведення уроків. Тому, розробляючи свою програму, варто урахувувати інтереси учнів щодо запропонованих фізичних вправ і певних видів спорту, матеріальну базу, географічно-кліматичні умови, у яких функціонує школа та ін.

Зазвичай наприкінці навчального року в школах Польщі проводиться анкетування, яке дає змогу виявити побажання школярів щодо вибору змісту уроків фізичної культури на наступний рік. Побажання учнів ураховують вчителі під час розроблення власних авторських навчальних програм. Обов'язкова умова – це тісний зв'язок уроку фізичної культури з основами здоров'я. Зазвичай кожна з таких програм має: основні положення програми, освітні цілі, методичні положення, зміст основних розділів програми. Окрім зазначеного, програма може містити очікувані досягнення учнів.

3.4. Оцінювання досягнень учнів на уроках фізичного виховання

У школах Польщі існують конкретні вимоги щодо отримання тієї чи іншої оцінки. Як приклад, наведемо критерії оцінювання з фізичного виховання в гімназії міста Сідлець:

- *незадовільна оцінка* – учень не виконує поточні завдання під час уроку, незважаючи на свої фізичні можливості, і не робить жодного очевидного прогресу, не виконує нормативні вимоги, передбачені навчальною програмою;

- *допустима оцінка* – здобуті знання та вміння дають змогу продовжувати заняття з фізкультури. Учень виконує поточні програмні завдання під час уроку гірше, ніж це дозволяють його фізичні можливості, але робить мінімальний прогрес, виконує мінімальні нормативні вимоги, передбачені навчальною програмою;

- *достатня оцінка* – учень виконує поточні програмні завдання під час уроку гірше, ніж це дозволяють його фізичні можливості, але демонструє прогрес, виконує на задовільному рівні нормативні вимоги передбачені програмою;

- *добра оцінка* – учень добре засвоїв знання та вміння, виконує поточні програмні завдання під час уроку в межах своїх фізичних можливостей і демонструє систематичний прогрес, достатньо виконує програмні вимоги в тестових вправах;

- *дуже добра оцінка* – учень здобув знання і вміння, що перевищують програмний матеріал, коректно виконує поточні програмні завдання під час окремих уроків і демонструє значний прогрес, дуже добре виконує програмні вимоги у тестових вправах, а також здатний виконати нормативи;

- *відмінна оцінка* – учень здобув знання і вміння значно ширші, ніж це передбачено програмою навчання, коректно виконує поточні програмні завдання під час окремих уроків і демонструє значний прогрес, досягнув успіхів у позашкільних змаганнях, виконує усі нормативні вимоги, а також здатний виконати понадпрограмні нормативи (табл. 4).

**Критерії оцінювання з фізичного виховання
в гімназії міста Сідлець**

Оцінка	Успішність у відсотках
відмінно	100
дуже добре	95–100
добре	81–94
достатньо	51–80
допустимо	36–50
незадовільно	35

Щодо оцінок у тестуванні, то їх виставляють за десятибальною шкалою відповідно до результату, який показав учень.

Оцінки в тестуванні:

- відмінно – 10;
- дуже добре – 8;
- добре – 6;
- достатньо – 5;
- допустимо – 3;
- мінімально – 1.

З-поміж тестів, які проводяться в польських школах і за які учні отримують відповідну оцінку, навчальна програма передбачає такі:

1. Тест натренованості автора Хромінського.
2. 12-хвилинний тест Купера.
3. Індекс натренованості Зухори.
4. Гімнастика.
- 5–6. Дві гри, обрані серед основних спортивних ігор (футбол, гандбол, баскетбол, волейбол).
7. Довільно обрана гра або забава з-поміж інших ігор і спортивних забав.

Програма також передбачає можливість отримати додаткові бали, які можна отримати за такі досягнення:

- зразкове відвідування уроків фізичної культури (до 3 балів за семестр);
- допомога в організації спортивних заходів (до 2 балів щомісячно);
- документально підтвержене відвідування шкільних та позашкільних спортивно-рекреаційних заходів (до 5 балів за семестр);
- пропаганда здорового способу життя (до 3 балів за семестр);
- знання про фізичну культуру та її історію (до 3 балів за семестр);
- спортивні досягнення/рекорд школи, перемоги в змаганнях/ (до 2 балів за кожну перемогу);
- участь у спортивних змаганнях у складі збірної команди школи: міських (8 балів), районних (10 балів), обласних (20 балів), загальнонаціональних (50 балів) за кожен виступ.

3.5. Особливості тестів фізичної підготовленості в загальноосвітніх школах Польщі

Тест натренованості Хромінського.

Тест варто проводити упродовж одного дня. Він містить такі випробування:

1. *Біг на 60 метрів.* Учень має одну спробу, час фіксується з точністю до однієї десятої секунди.

2. *Кидок набивного (лікарського) м'яча над головою двома руками назад.* Учень виконує кидок спиною вперед після кількох кроків розгону, при цьому він не повинен заступати за обмеження, учень може використати дві пробні спроби і три залікові. Ураховується найкраща спроба учня.

3. *Біг на витривалість* (600 м–дівчата; 1000 м–хлопці).

Біг починається зі спільного старту всіх учнів, час вимірюється із точністю до 0,1 секунди.

12-хвилинний тест Купера.

Тест Купера для визначення загальної витривалості в Польщі оцінюють за п'ятибальною шкалою. При цьому оцінювання визначається як слабо виконаний тест, середньо, добре, дуже добре та відмінно.

Гімнастика.

Оцінюються рухові вміння учнів. Оцінюванню підлягають: техніка, темп, прогрес результату.

Оцінювання відбувається за 10-бальною шкалою:

10 пунктів – дуже добре виконання;

9 пунктів – добре виконання;

6 пунктів – задовільне виконання;

5 пунктів – слабе виконання;

3 пункти – посереднє виконання;

1 пункт – відсутність навичок або вмінь (учень присутній на заняттях і виконує фізичні вправи).

Індекс натренованості Зухори.

Цей тест дозволяє оцінити швидкість, стрибучість та гнучкість учнів.

Оцінювання здійснюється за 6-бальною шкалою. Оцінка може бути:

– мінімальна – 1 бал;

– достатня – 2 бали;

– добра – 3 бали;

– дуже добра – 4 бали;

– висока – 5 балів;

– блискуча – 6 балів.

Для оцінювання швидкісних можливостей школярів використовують біг упродовж 10 секунд з високим підніманням стегна на місці з плесканням під зігнутою ногою. При цьому підраховується кількість зроблених оплесків.

Для визначення швидкісно-силових можливостей учнів (стрибучості) використовують стрибок у довжину з місця. При цьому характерною особливістю є те, що відстань, яку подолав школяр, вимірюють не в сантиметрах, а в стопах. Ми вважаємо, що такий підхід є надзвичайно корисним, оскільки враховує індивідуальні особливості учнів.

Контрольні запитання

1. Назвіть загальні особливості системи освіти в Польщі.
2. Розкрийте особливості навчання та фізичного виховання в початковій школі у школах Польщі.
3. Розкрийте особливості навчання та фізичного виховання в гімназії.
4. Розкрийте особливості навчання та фізичного виховання в школах заводових чи в ліцеях.
5. Окресліть особливості шкільного фізичного виховання.
6. Які існують форми занять з фізичного виховання в закладах освіти Польщі?
7. Проаналізуйте зміст шкільних програм з фізичного виховання.
8. Розкрийте зміст тематичних блоків навчальної програми з фізичної культури.
9. Які критерії оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках фізичної культури?
10. Яку роль в оцінюванні навчальних досягнень учнів відіграє «спортивний щоденник учня»?
11. Що таке система «бонусних балів»?
12. Розкрийте особливості тестів фізичної підготовленості в загальноосвітніх школах Польщі.
13. Назвіть програму проведення тесту Хромінського.
14. У чому суть проведення тесту Зухори?
15. Порівняйте систему освіти та систему фізичного виховання Польщі та України.

4. Фізичне виховання в шкільній системі освіти Італії

4.1. Структура освіти в школах Італії

Освіта в Італії є явищем багатограним, з давньою історією та самотужною традицією. Починаючи з часів заснування перших шкіл і університетів в Європі та закінчуючи формуванням основ Болонської системи, італійській освіті та Італії в цілому судилося відіграти особливу роль у загальноєвропейському освітньому процесі.

У системі освіти Італії провідну роль відіграє держава, зокрема міністерство освіти. Система освіти в Італії, у тому числі шкільної перебуває під контролем держави. Міністерство освіти забезпечує матеріальне утримання шкіл на всіх рівнях і суворо контролює навчання у приватних школах. Воно розробляє навчальні програми і влаштовує конкурсні іспити для отримання посади вчителя у всіх державних школах. Окрім держави, значний вплив на освітній процес має католицька церква. Саме в Італії вплив католицької церкви на освіту залишається найбільш помітним в Європі. Це пояснюється насамперед близькістю Ватикану (рис. 3).

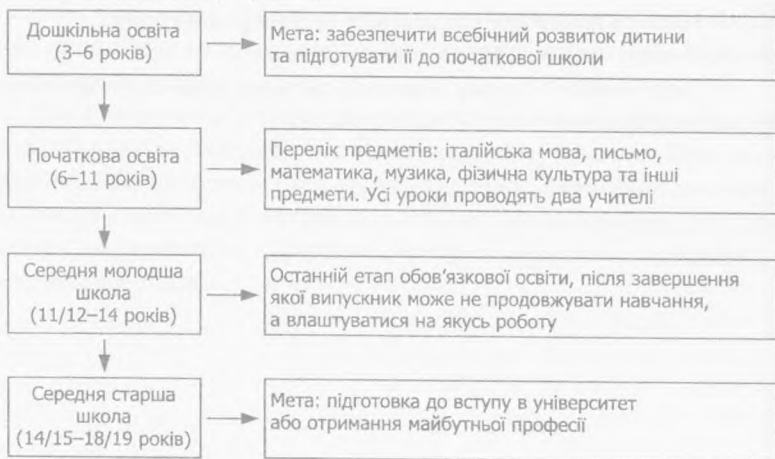

Рис. 3. Структура системи освіти в Італії та її особливості